

MEKTEBSKA NASTAVA IZMEĐU INOVACIJA I OČUVANJA TRADICIJE

Rezultati anketiranja u vezi s izmjenama nastavnog plana i programa mektebske nastave

Enes SVRAKA

UDK 28-472-053.2
371.214:28

SAŽETAK: Osnovni cilj rada koji se nalazi pred nama jeste upoznati čitaoce sa hronološkim aktivnostima u vezi sa izradom Nastavnog plana i programa mektebske pouke¹, te rezultatima sprovedenog istraživanja o mektebu i mektebskoj nastavi.

Mekteb i mektebska pouka su tema koja svakodnevno zavrjeđuje i zaokuplja našu pažnju, posebno imajući u vidu njenu ulogu i značaj, kako za Islamsku zajednicu tako i za društvo u cjelini. Brojnost osoba koje su direktno ili indirektno uključene u odgojno-obrazovni proces mektebske pouke u ulozi polaznika mekteba, muallima/muallimā, roditelja i drugih aktera, obećava i ohrabruje, te ukazuje na zainteresiranost za mekteb i mektebsku pouku koja ima kontinuitet u radu i napredovanju. Također, uzimajući u obzir mogućnosti koje pruža mekteb i mektebska pouka, te rezultate koje polučuje, sve ukazuje na to da se radi o vrlo važnoj "Instituciji" koja treba našu brigu i pažnju.

Uprava za vjerske poslove Rijaset, Odjel za mektebsku nastavu i mlade, je u periodu od septembra 2015. do decembra 2017. godine, intenzivno radila na izradi novog Nastavnog plana i programa mektebske pouke. U radu koji je pred nama upoznat ćemo se sa aktivnostima koje su poduzimane u naznačenom periodu, te rezultatima tih aktivnosti. U pogledu sagledavanja stanja mekteba i mektebske nastave, prikupljanja neophodnih podataka u vezi stim, kao i uvažavanja mišljenja onih koji su pozvani da iznesu svoje stavove i ideje, korištena je anketa koja nam je ponudila određene odgovore. U tom smislu slijede i rezultati iz anketnog upitnika u kojem su uzeli učešće glavni imami, imami/muallimi-muallime, džematski odbori i roditelji polaznika mektebske pouke. Na osnovu dobivenih odgovora kroz anketni upitnik, definisana su neka rješenja za određena pitanja organizacionog karaktera mektebske pouke.

Ključne riječi: Mekteb, mektebska pouka, Nastavni plan i program, predmetna područja, nastavne cjeline, programski sadržaji, nastavni sadržaji

1. Općenito o Nastavnom planu i programu mektebske pouke

Mekteb je osnovna i temeljna odgojno-obrazovna ustanova u sistemu poučavanja Islamske zajednice

u Bosni i Hercegovini. Polaznici mekteba se uče osnovnim načelima, propisima i vrijednostima islama, osnovama arapskog pisma i pravičnog učenja Kur'ana, islamskom

načinu života i ponašanja u društvu, te dosljednosti islamskoj tradiciji i kulturi. U tom smislu mekteb u bosansko-hercegovačkom društvu ima posebno mjesto, nezamjenjivu ulogu i

¹ "U radu se koriste termini Nastavni plan i program mektebske nastave i Nastavni plan i program mektebske pouke. Termin

Nastavni plan i program mektebske nastave se odnosi na NPP koji je trenutno u primjeni i usvojen je 2004. godine, a

Nastavni plan i program mektebske pouke je novi NPP koji je usvojen i odobren 2017. godine.

veliki doprinos odgojno-obrazovnom procesu, te kao takav sistem poučavanja nema alternativu.

Nastavni plan mektebske pouke je dokument kojim se u odgojno-obrazovnom procesu mektebske pouke definišu odgojno-obrazovna područja, odnosno predmeti koji se izučavaju, redosljed učenja odgojno-obrazovnih područja, odnosno predmeta mektebske pouke po nivoima, sedmični i godišnji fond časova za pojedino odgojno-obrazovno područje, odnosno predmet i ukupni fond časova za pojedino odgojno-obrazovno područje, odnosno predmet kao i Nastavni plan u cjelini.

Nastavni program mektebske pouke je dokument kojim se u odgojno-obrazovnom procesu mektebske pouke definiše konkretizacija Nastavnog plana koja se ogleda u razradi Nastavnog programa kroz predmetna područja, nastavne cjeline, nastavne teme i nastavne jedinice, kao i programski sadržaji, redosljed nastavnih sadržaja, opseg i dubina istih.

Prije reformisanja, usvajanja i odobravanja novog *Nastavnog plana i programa mektebske pouke* na 38. redovnoj sjednici Rijasetu, održanoj 02.10.2017. god., u Sarajevu i na 13. redovnoj sjednici Vijeća muftija održanoj 17. oktobra 2017. godine u Sarajevu, posljednja promjena Nastavnog plana i programa mektebske nastave bila je prije 14 godina i usvojena je zaključkom Rijasetu na sjednici održanoj 24. juna 2004. godine. Uprava za vjerske poslove Rijasetu, Odjel za mektebsku nastavu i mlade, suočena s tom činjenicom, a nakon konsultacija s relevantnim sugovornicima, inicirala je i otvorila ovo pitanje, te istom pristupila savjesno i odgovorno uz punu podršku Reisu-l-uleme Islamske zajednice dr. Husein-ef. Kavazovića, muftija, glavnih imama i imama/muallima-muallimā, kao i drugih kompetentnih osoba.

Trogodišnji rad na ovom važnom projektu za Islamsku zajednicu i muslimane u Bosni i Hercegovini bio je transparentan, studiozan i sveobuhvatan. U naprijed naznačenom

vremenskom periodu, sa ciljem da se dođe do najboljih rješenja, obavljen je niz razgovora, konsultacija i drugih aktivnosti u vezi mekteba i mektebske pouke, što je potvrda spremnosti i otvorenosti da se razgovara o izmjenama i inovacijama u mektebu, kao bitnom preduvjetu promjena i uspješnog rada sa polaznicima. Za kvalitetne promjene *Nastavnog plana i programa* srednjeg obima potrebno je vrijeme od tri do pet godina.

U ovaj značajan projekat bili su uključeni svi relevantni faktori, zainteresovani i nezaobilazni sudionici kroz razmjenu mišljenja, analitičko, kritičko i praktično propitivanje *Nastavnog plana i programa mektebske nastave*. Održani su radno konsultativni sastanci sa muallimima, glavnim imamima, muftijama, zatim savjetovanje, seminari, te čitav niz drugih koraka, a sve u cilju pripreme kvalitetnog prijedloga novog *Nastavnog plana i programa mektebske pouke*. Također, u tom cilju, putem ankete, konsultirani su džematski odbori, roditelji, imami i glavni imami. Stručne recenzije su radili poznati profesori iz oblasti pedagogije, psihologije, metodike nastave i općenito odgojno-obrazovnog procesa. Također, kao recenzente ističem i muftije koji su svoj stav i ocjenu iskazali na sjednici Vijeća muftija.

U pristupu ovoj materiji rukovodili smo se razumijevanjem vremena, okolnosti i potrebe promjena u mektebu i mektebskoj nastavi, što je osnovna pretpostavka daljnjih aktivnosti na planu organizacije mekteba i mektebske pouke.

1.1. Hronološki pregled poduzetih aktivnosti u postupku izrade i usvajanja Nastavnog plana i programa mektebske pouke

Na početku napomena da je posljednja promjena Nastavnog plana i programa mektebske nastave bila 2004. godine. Dakle, taj Nastavni plan i program do otvaranja pitanja njegovog propitivanja bio je u primjeni punih 11, a do trenutka pisanja ovog rada 14 godina. U zadnje

tri godine tokom postupka priprema, propitivanja, izrade i usvajanja novog Nastavnog plana i programa mektebske pouke poduzet je čitav niz aktivnosti.

Uprava za vjerske poslove Rijasetu, Odjel za mektebsku nastavu i mlade, u vezi izrade i usvajanja novog Nastavnog plana i programa mektebske pouke, te izrade i usvajanja ilmiha-la za mektebsku pouku poduzela je slijedeće aktivnosti koje navodimo hronološkim redom, i to:

- Organizovane i sprovedene individualne konsultacije sa relevantnim sugovornicima iz oblasti mektebskog poučavanja, iskusnim muallimima, pojedinim glavnim imamima, pedagoškim stručnjacima i drugim konsultantima, juni – septembar 2015. godine,
- Uprava za vjerske poslove Rijasetu otvorila i obznanila pitanje redefinisanja reforme mekteba i mektebske nastave, septembar 2015. godine,
- Organizovani i održani radno konsultativni sastanci o temi mekteba i mektebskog poučavanja sa istaknutim glavnim imamima i najuspješnijim muallimima u Sarajevu, 14. oktobar i 11. novembar 2015. godine,
- Organizovano i održano Savjetovanje o mektebu i mektebskoj nastavi sa muftijama i glavnim imamima o temi “Mekteb – središte islamskog poučavanja, odgoja i upućivanja” u Travniku, 16 -17. januar 2016. godine,
- U saradnji sa muftijstvima i međžlisima Islamske zajednice organizovana i sprovedena Anкета o mektebu i mektebskoj nastavi za roditelje, džematske odbore, imame i glavne imame, maj – avgust 2016.godine,
- Urađen prvi i drugi draft – presjek novog Nastavnog plana i programa mektebske pouke i razmatran na radno konsultativnom sastanku sa članovima

- Komisije², na kojem je urađena analiza i date smjernice za daljnji rad, septembar 2016. god., – februar 2017. godine,
- Održani radno konsultativni sastanci sa Reisu-l-ulemom Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, kojom prilikom je Reisu-l-ulemi predstavljen i obrazložen prijedlog novog Nastavnog plana i programa mektebske pouke, te prezentovane informacije o poduzetim koracima i aktivnostima po tom osnovu u prethodnom periodu i između dva radna sastanka, mart i august 2017. godine,
 - Urađen prijedlog novog Nastavnog plana i programa mektebske pouke i Plan implementacije, zatraženo i pribavljeno stručno mišljenje kompetentnih lica iz oblasti društvenih nauka pedagogije, psihologije i prosvjete općenito, te upućen za sjednicu Rijasetu, juli – septembar 2017. godine,
 - Usvojen Nastavni plan i program mektebske pouke na 38. redovnoj sjednici Rijasetu Islamske zajednice održanoj u Sarajevu, 2. oktobar 2017. godine,
 - Nakon stručnih recenzija urađen konačan prijedlog novog Nastavnog plana i programa mektebske pouke i Plan implementacije i upućen za sjednicu Vijeća muftija, oktobar 2017. godine,
 - Odobren Nastavni plan i program mektebske pouke na 13. redovnoj sjednici Vijeća muftija Islamske zajednice održanoj u Sarajevu, 17. oktobar 2017. godine,
 - Nakon recenzija članova Vijeća muftija konačna forma novog Nastavnog plana i programa

- mektebske pouke dostavljena stručnjacima iz pedagoških, psiholoških i prosvjetnih znanosti na posljednju recenziju, novembar 2017. godine,
- Konačni Nastavni plan i program mektebske pouke upućen na lekturu i urađena lektura, decembar 2017. godine,
 - Pripremljen sadržaj Ilmihala 1., 2. i 3. i upućen prijedlog Rijasetu Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini za raspisivanje konkursa za izradu ilmihala, decembar 2017. god., – januar 2018. godine,
 - Na osnovu zaključka Rijasetu o raspisivanju konkursa za izradu ilmihala 1, 2. i 3., usvojenog na 41. redovnoj sjednici održanoj 25. januara 2018. godine u Sarajevu, raspisan Konkurs i objavljen u IIN “Preporod” br. 3/1109 od 1. februara 2018. godine i na Web-portalu Islamske zajednice, februar 2018. godine,
 - Rijaset donio Rješenje o imenovanju Stručne komisije za odabir najboljeg ilmihala za mektebsku pouku, na 44. redovnoj sjednici održanoj 29. marta 2018. godine,
 - Na osnovu izvještaja Stručne komisije za odabir najboljeg ilmihala, Uprava za vjerske poslove uputila prijedlog Rijasetu za usvajanje odabranog ilmihala 1 za prvi nivo mektebske pouke, juni – juli 2018. godine,
 - Rijaset Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, na 48. redovnoj sjednici usvojio zaključak o izboru Ilmihala 1 autora mr. Ibrahima-ef. Softića, 17. august 2018. godine,
 - Raspisan, obnovljen Konkurs, za izradu ilmihala 2. i 3., za mektebsku pouku i objavljen u IIN “Preporod” br. 16/1122

- od 15. augusta 2018. godine, i na Web-portalu Islamske zajednice, august 2018. godine,
- Urađene ilustracije, te snimljen video materijal za multimedijalnu primjenu i korištenje pomoću smart telefona za ilmihal 1 za mektebsku pouku, septembar – novembar 2018. godine,
 - Uprava za vjerske poslove Rijasetu – Odjel za mektebsku nastavu i mlade, ilmihal 1 sa ilustracijama i video aplikacijama uputila Vijeću muftija, koje je na svojoj 19. redovnoj sjednici dalo saglasnost na Ilmihal 1 autora mr. Ibrahim-ef. Softića, 29. novembar 2018. godine,
 - Ilmihal 1 za prvi nivo mektebske pouke, autora mr. Ibrahim-ef. Softića dostavljen IC “El-Kalem” na lekturu i daljnju pripremu za štampu, decembar 2018. godine.

2. Anketa o mektebu i mektebskoj nastavi

Uprava za vjerske poslove Rijasetu, Odjel za mektebsku nastavu i mlade, projekat reformisanja mektebske nastave otvorila je nizom konsultacija sa relevantnim sugovornicima u namjeri da promjene u mektebu i mektebskoj nastavi budu inicirane i predlagane i od neposrednih učesnika u mektebskom procesu. U tom smislu izabrana je anketa kao jedna od metoda istraživanja, koristeći anketni upitnik za prikupljanje informacija, stavova i mišljenja vezanih za mekteb i mektebsku nastavu.

Dakle, u cilju prikupljanja relevantnih informacija o mektebu i mektebskoj nastavi, radi formiranja što objektivnije slike o stanju mektebske nastave, u periodu maj / august 2016. godine, pripremljena je i provedena anketa među glavnim imamima, imamima / muallimima i muallimama, džematskim odborima i jednim brojem roditelja polaznika mekteba.

Uprava za vjerske poslove Rijasetu, Odjel za mektebsku nastavu i mlade, opredijelila se za tehniku štampanog

² Komisiju su činili podnosioci referata na savjetovanju održanom u Travniku 16/17. januara 2016. god., i to; direktor Uprave mr. Nusret-ef. Abdibegović, šef Odjela doc. dr. Enes-ef. Svraka, muftija

mr. Vahid-ef. Fazlović, glavni imam dr. Ferid-ef. Dautović, imam mr. Aljo-ef. Cikotać, imam Omer-ef. Kovačević, imam Ermin-ef. Zahirović, Prof.dr. Dženana Husremović i Prof.dr. Amir Pušina.

anketnog upitnika, koji je pripremljen i dostavljen muftijstvima sa zamolbom i preporukom da ga prosljede medžlisima Islamske zajednice sa zadatkom da sprovedu anketu među naprijed navedenim kategorijama ispitanika. Za sve kategorije je pripremljen poseban upitnik koji je sadržavao i zajednička pitanja.

U skladu sa uputstvom za provođenje ankete, prikupljanje i obradu podataka, prikupljeni podaci u džematima putem anketnih upitnika za imame-muallime i muallime, džematske odbore i roditelje polaznika mektebske nastave su obrađeni i sublimirani na propisanim obrascima, te zajedno sa upitnikom za glavnog imama proslijeđeni muftijstvu. Zaprimitljeni podaci iz medžlisa za sve kategorije ispitanika su obrađeni na nivou muftijstva, sublimirani na propisanim obrascima i dostavljeni

Upravi za vjerske poslove Rijasetu, Odjelu za mektebsku nastavu i mlade. Prispjeli podaci iz muftijstava su analizirani zbirno na nivou muftiluka te pojedinačno po medžlisima, što omogućava jasniju sliku mekteba na cjelokupnom području Islamske zajednice. U Upravi za vjerske poslove Rijasetu, Odjelu za mektebsku nastavu i mlade, zaprimljeni podaci za sve kategorije ispitanika su obrađeni i sublimirani, te pregledani kako po muftilucima tako i ukupnom zbiru.

Ukupne rezultate sprovedene ankete predstavljamo u dijelu rada koji slijedi.

2.1. Anketa – glavni imami

U skladu sa *Pravilnikom o mektebima i mektebskoj nastavi*³, član 14., glavni imam je odgovoran za stanje mektebske nastave na nivou medžlisa. U tom smislu uloga i zadaća

glavnog imama je vrlo važna i odgovorna. Upravo cijeneći važnost pozicije glavnog imama, njegovu odgovornost, doprinos i utjecaj na mektebsku pouku, preglednost i informisanost o mektebskoj pouci na nivou medžlisa, smatrali smo neophodnim učešće glavnog imama u anketiranju, te je pripremljen anketni upitnik za glavne imame.

Pored općih pitanja u uvodnom dijelu upitnika koja se odnose na muftijstvo i medžlis, obnašanja dužnosti glavnog imama, životnu dob, školsku spremu i radno iskustvo, u fokusu su pitanja i odgovori koji se direktno odnose na mekteb, mektebsku pouku i organizaciju mektebske pouke. Od ukupno 87 glavnih imama u Bosni i Hercegovini u anketiranju je učestvovalo 54.

Slijede sumirani podaci iz anketnog upitnika za glavne imame.

Godine života	a) 20 – 29	b) 30 – 39	c) 40 – 49	d) 50 – 59	e) 60 i >
	1	21	13	12	7
Školska sprema ⁴	a) NSS	b) SSS	c) VS	d) VSS	e) zvanje mr. ili dr.
	0	11	1	30	12

- Na pitanje kako vrednujete aktuelni Nastavni plan i program mektebske nastave u pogledu praktične primjene, odgovori su:
 - nedovoljan – 5
 - zadovoljava – 27
 - dobar – 14
 - vrlo dobar – 7
 - odličan – 1
- Na pitanje kakvo je Vaše zapažanje – vrednovanje aktuelnog devetogodišnjeg načina organizovanja i izvođenja mektebske nastave, odgovori su:
 - nedovoljan – 6
 - zadovoljava – 25
 - dobar – 13
 - vrlo dobar – 9
 - odličan – 1
- Na pitanje kroz koliko stupnjeva – grupa po vama treba organizovati mektebsku nastavu, odgovori su:
 - II stupnja – 6
 - III stupnja – 34
 - IV stupnja – 7
 - više od IV – 5
 - drugo – 2
- Na pitanje koliko je udžbenika (ilmihala) po vama potrebno za uspješno organizovanje mektebske nastave, odgovori su:
 - I Ilmihal – 3
 - II Ilmihala – 16
 - III Ilmihala – 26
 - više od III – 9
- Na pitanje koja predmetna područja treba izučavati u mektebskoj nastavi, odgovori su:
 - Kiraet – 43
 - Akaid – 44
 - Fikh – 51
 - Ahlak – 39
 - H. Islama – 33
 - drugo – 3
- Na pitanje kojim danima u sedmici je najbolje da se izvodi mektebska nastava, odgovori su:
 - ponedjeljak – 10
 - utorak – 6
 - srijeda – 11
 - četvrtak – 10
 - petak – 10
 - subota – 38
 - nedjelja – 21
- Na pitanje koliko časova dnevno i na sedmičnom nivou realizovati – održati mektebske nastave, odgovori su:
 - 4 časa (2 I smjena + 2 II smjena) x 3 dana = ukupno 12 časova – 28

³ Pravilnik o mektebima i mektebskoj nastavi usvojen na sjednici Rijasetu održanoj 28. augusta 2007. god., u Sarajevu.

⁴ NSS – Niža stručna sprema, SSS – Srednja

stručna sprema, VS – Viša stručna sprema, VSS – Visoka stručna sprema i zvanje mr. ili dr. – magistar nauka i doktor nauka.

- b) 2 časa (I smjena ili II smjena) × 6 dana = ukupno 12 časova – 1
- c) 5 časova (3 I smjena + 2 II smjena) × 3 dana = ukupno 15 časova – 8
- d) 3 časa (I smjena ili II smjena) × 5 dana = ukupno 15 časova – 3
- e) 6 časova (3 I smjena + 3 II smjena) × 3 dana = ukupno 18 časova – 9
- f) 3 časa (I smjena ili II smjena) × 6 dana = ukupno 18 časova – 2
8. Na pitanje na kojem stupnju i sa kojim uzrastom početi učiti sufaru, odgovori su:
- I stupanj – 14
 - II stupanj – 25
 - III stupanj – 9
 - više od III – 2
- a) I razred O.Š. – 7
- b) II razred O.Š. – 18
- c) III razred O.Š. – 18
- d) IV razred O.Š. – 2
9. Na pitanje koje sadržaje iz Kur'ana učiti napamet završno sa zadnjim stupnjem, odgovori su:
- zadnjih 10 sura i 1 ašere – 9
 - zadnjih 15 sura i 2 ašereta – 31
 - zadnjih 20 sura, 3 ašereta i suru Jasin – 15
 - drugo – 1
10. Na pitanje koju starosnu dob – uzrast treba obuhvatiti mektebskom nastavom, odgovori su:
- 4-15 godina – 5
 - 7-15 godina – 31
 - 4-18 godina – 8
 - 7-18 godina – 7
 - drugo – 2
11. Na pitanje kako uskladiti mektebsku nastavu sa školskom nastavom u pogledu rasporeda časova, najčešći odgovori su:
- Mektebsku nastavu realizovati u dane vikenda i radnim danima shodno smjenama u školi,
 - Mektebsku nastavu realizovati samo subotom i nedjeljom,
 - Mektebsku nastavu organizirati radnim danima⁵ vodeći računa o rasporedu časova u školi.
12. Na pitanje koji su najznačajniji problemi s kojima se susrećete u radu u mektebskoj nastavi? Navesti poredane po prioritetu!
- Iz pedagoško-metodičkog aspekta (NPP, nastavna sredstva, raspored časova), najčešći odgovori su:
 - preopširan Nastavni plan i program,
 - veliki broj udžbenika,
 - udžbenik 9 neprilagođen uzrastu polaznika,
 - nedostatak nastavnih sredstva,
 - složenost Dnevnika za evidenciju mektebske nastave,
 - nedostatak planiranog vremena za praktičnu nastavu,
 - rad u kombinovanim odjeljenjima,
 - raspored časova u školi.
 - Iz aspekta tehničkih uslova (opremljenost učionica, udaljenost mekteba, broj punktova itd.), najčešći odgovori su:
 - nedostatak nastavnih pomagala,
 - neopremljenost i hladne mektebske učionice,
 - teritorijalna udaljenost od mekteba određenog broja polaznika,
 - neredovnost polaznika,
 - podudarnost rasporeda mektebske nastave sa školskim sekcijama, treninzima i sl.,
 - broj punktova sa manjim brojem polaznika u džematu,
- g) mali broj djece u RS (manjem bosankohercegovačkom entitetu),
- h) izostatak podrške uspješnim muallimima.
13. Na pitanje koje prijedloge upućujete za unapređenje i poboljšanje mektebske nastave, najčešći odgovori su:
- Nastavni plan i program mektebske pouke reducirati i uraditi za tri nivoa,
 - uraditi nove ilmi hale – dvije ili tri knjige,
 - pojednostaviti Dnevnik za evidenciju mektebske nastave,
 - polaznike poučiti zadnjih deset sura, praktično obavljanje namaza, osnovnim fikhskim pravilima i učenju Kur'ana gledajući,
 - opremiti učionice savremeno i sadržaje učiniti interesantnim za polaznike mekteba,
 - uraditi program za nadarene polaznike,
 - sa polaznicima više raditi individualno,
 - predvidjeti stimulaciju i nagrade za polaznike,
 - predvidjeti više sati rada u mektebu i planirati više vremena za praktični rad,
 - organizovati seminare za muallime i uraditi priručnik za rad u kombinovanom odjeljenju,
 - intenzivirati saradnju sa roditeljima,
 - ustaliti međusobnu saradnju među mektebima i muallimima,
 - planirati rekreativne sadržaje i aktivnosti za polaznike izvan mekteba, te
 - organizovati sportske susrete polaznika mekteba na nivou muftiluka.

⁵ Radni dani su dani kada se održava nastava u školi – od ponedjeljka do petka

Tabela 1. Rezultati ankete za glavne imame

Odgovor	Pitanje 1	Pitanje 2	Pitanje 3	Pitanje 4	Pitanje 5	Pitanje 6	Pitanje 7	Pitanje 8	Pitanje 9	Pitanje 10	
	5	6	6	3	43	10	28	14	7	9	5
	27	25	34	16	44	6	1	25	18	31	31
	14	13	7	26	51	11	8	9	18	15	8
	7	9	5	9	39	10	3	2	2	1	7
	1	1	2		33	10	9				2
					3	38	2				
						21					

2.2. Anketa – imami

U opisu poslova imama najbitnija zadaća je mektebska pouka. Na temelju *Pravilnika o mektebima i mektebskoj nastavi član 2.* imam je neposredno zadužen i odgovoran za organizaciju i realizaciju mektebske nastave na nivou džemata, dakle odgajanje i poučavanje mladih naraštaja.

Najbolji odgajatelj i najbolji muallim je bio Muhammed, a.s., koji je u tom pogledu i najbolji primjer. Imami/muallimi trebaju biti stručno osposobljena lica za organizaciju i izvođenje mektebske pouke. Uspješni muallimi su inovatori, stručnjaci koji imaju pedagoške, psihološke i didaktičko-metodičke kompetencije da bi

spoznali dječiju dušu, njihove sklonosti i sposobnosti, te na kvalitetan i zanimljiv način realizovali mektebsku pouku.

Imam koji želi biti dobar, uspješan muallim potrebno je da povede računa o pokazateljima muallimskih kvaliteta koje će primijetiti polaznici mekteba i o tome se izjašnjavati pred svojim roditeljima i drugima. Dakle, važno je da dijete, polaznik mekteba, svojim ponašanjem, riječima i postupcima pokaže i dokaže prije svega svom roditelju, a potom i drugima koliko mu u odgojno-obrazovnom pogledu znači njegov muallim.

Zato su muallimi kao prva i najbitnija karika u lancu odgajanja i poučavanja kada je u pitanju

odgojno-obrazovni proces u mektebu pozvani da iznesu svoje stavove, mišljenja i prijedloge u vezi mekteba i mektebske pouke. U tom smislu pripremljen je anketni upitnik za muallime, čiji rezultati su itekako imali utjecaja tokom postupka pripremanja i donošenja novog Nastavnog plana i programa i organizacije mektebske pouke. Prema podacima iz *Izvještaja o radu organa i ustanova Islamske zajednice za 2015. godinu*⁶ na imamskim, hatibskim i muallimskim poslovima u Bosni i Hercegovini je angažirano 1484 lica, od čega 1102 u stalnom radnom odnosu. U anketiranju je učestvovalo 750 imama.

Pred nama su sumirani podaci iz anketnog upitnika za muallime / imame.

Godine života	a) 20 – 29	b) 30 – 39	c) 40 – 49	d) 50 – 59	e) 60 i >
	114	327	184	96	29
Školska sprema	a) NSS	b) SSS	c) VS	d) VSS	e) zvanje mr. ili dr.
	7	352	85	275	31
Muftijstvo: ⁷ _____	Medžlis IZ: _____				
Kategorija džemata ⁸	a) I/273	b) II/210	c) III/170	d) IV/97	
Geografski status džemata	a) gradski/139	b) prigradski/140	c) seoski/471		

- Na pitanje kako vrednujete aktuelni Nastavni plan i program mektebske nastave u pogledu praktične primjene, odgovori su:
 - nedovoljan – 84
 - zadovoljava – 247
 - dobar – 329
 - vrlo dobar – 78
 - odličan – 12
- Na pitanje kakvo je Vaše zapažanje – vrednovanje aktuelnog devetogodišnjeg načina organizovanja i izvođenja mektebske nastave, odgovori su:
 - nedovoljan – 160
 - zadovoljava – 243
 - dobar – 261
 - vrlo dobar – 73
 - odličan – 13
- Na pitanje kroz koliko stupnjeva – grupa po vama treba organizovati mektebsku nastavu, odgovori su:
 - II stupnja – 108
 - III stupnja – 446
 - IV stupnja – 134
 - više od IV – 40
 - drugo – 22
- Na pitanje koliko je udžbenika (ilmihala) po vama potrebno za uspješno organizovanje mektebske nastave, odgovori su:
 - I Ilmihal – 123
 - II Ilmihala – 165
 - III Ilmihala – 398
 - više od III – 64
- Na pitanje koja predmetna područja treba izučavati u mektebskoj nastavi, odgovori su:
 - Kiraet – 681
 - Akaid – 625
 - Fikh – 661
 - Ahlak – 631
 - Historija Islama – 563
 - drugo -123
- Na pitanje kojim danima u sedmici je najbolje da se izvodi mektebska nastava, odgovori su:
 - ponedjeljak – 88
 - utorak – 56
 - srijeda – 85

⁶ Izvještaj o radu organa i ustanova Islamske zajednice za 2015. godinu, Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini – Rijaset, Sarajevo 2016.

⁷ Banjalučko 10, Bihaćko 10, Goraždansko 21, Mostarsko 63, Sarajevsko 128, Travničko 69, Tuzlansko 253 i Zeničko 196 anketiranih imama.

⁸ I kategorija 400 i više domaćinstava, II 300 – 400 domaćinstava, III 200 – 300 domaćinstava IV 100 – 200 domaćinstava.

- d) četvrtak – 119
 e) petak – 90
 f) subota – 605
 g) nedjelja – 616
7. Na pitanje koliko časova dnevno i na heftičnom nivou realizovati – održati mektebske nastave, odgovori su:
- a) 4 časa (2 I smjena + 2 II smjena) × 3 dana = ukupno 12 časova – 486
 b) 2 časa (I smjena ili II smjena) × 6 dana = ukupno 12 časova – 46
 c) 5 časova (3 I smjena + 2 II smjena) × 3 dana = ukupno 15 časova – 102
 d) 3 časa (I smjena ili II smjena) × 5 dana = ukupno 15 časova – 14
 e) 6 časova (3 I smjena + 3 II smjena) × 3 dana = ukupno 18 časova – 87
 f) 3 časa (I smjena ili II smjena) × 6 dana = ukupno 18 časova – 15
8. Na pitanje na kojem stupnju i sa kojim uzrastom početi učiti sufaru, odgovori su:
- a) I stupanj – 186
 b) II stupanj – 387
 c) III stupanj – 147
 d) Više od III – 30
- a) I razred O.Š. – 73
 b) II razred O.Š. – 209
 c) III razred O.Š. – 379
 d) IV razred O.Š. – 89
9. Na pitanje koje sadržaje (sure) iz Kur’ana učiti napamet završno sa zadnjim stupnjem, odgovori su:
- a) zadnjih 10 sura i 1 ašere – 131
 b) zadnjih 15 sura i 2 ašereta – 404
 c) zadnjih 20 sura, 3 ašereta i suru Jasin – 183
 d) drugo – 32
10. Na pitanje koju starosnu dob – uzrast treba obuhvatiti mektebskom nastavom, odgovori su:
- a) 4 -15 godina – 146
 b) 7 – 15 godina – 425
 c) 4 -18 godina – 57
 d) 7 -18 godina – 100
 e) drugo – 22
11. Na pitanje kako uskladiti mektebsku nastavu sa školskom nastavom u pogledu rasporeda časova, najčešći odgovori su:
- a) Mektebsku nastavu realizovati subotom i nedjeljom,
 b) radnim danima usklađeno sa rasporedom časova u školi,
 c) radnim danima poslije nastave u školi u večernjim terminima i u međusmjenama,
 d) subota i nedjelja, a radnim danima usaglašavati termine sa roditeljima i rasporedom nastave u školi,
12. Na pitanje koji su najznačajniji problemi s kojima se susrećete u radu u mektebskoj nastavi? Navesti poredane po prioritetu!
- Iz pedagoško – metodičkog aspekta (NPP, nastavna sredstva, raspored časova), najčešći odgovori su:
- a) Nastavni plan i program preobiman,
 b) veliki broj udžbenika i neprikladnost uzrastu polaznika,
 c) nedostaju nastavna sredstva i pomagala,
 d) neodgovarajući Dnevnik za evidenciju mektebske nastave,
 e) nedovoljno vannastavnih aktivnosti.
- Iz aspekta tehničkih uslova (opremljenost učionica, udaljenost mekteba, broj punktova itd.), najčešći odgovori su:
- a) neopremljenost mektebskih učionica (grijanje, multi-medijalna oprema),
 b) nedostatak nastavnih pomagala,
 c) nekoliko punktova sa manjim brojem djece u jednom džematu,
 d) neredovnost polaznika,
 e) udaljenost mekteba od mjesta stanovanja određenog broja polaznika,
 f) teškoće usklađivanja mektebske nastave sa školskim aktivnostima.
13. Na pitanje koje prijedloge upućujete za unapređenje i poboljšanje mektebske nastave, najčešći odgovori su:
- a) smanjiti obim sadržaja i uraditi novi Nastavni plan i program za tri nivoa, utemeljen na 33 din islamska šarta,
 b) uraditi nove ilmi hale, dvije ili tri knjige,
 c) pojednostaviti dnevnik rada,
 d) predvidjeti više vremena za praktični rad s djecom u mektebu,
 e) uraditi priručnik za imame / muallime i organizovati češće seminare za muallime,
 f) u mektebima sa većim brojem djece angažovati još jednog muallima,
 g) planirati stimulaciju-nagradu za bolje polaznike,
 h) poboljšati saradnju sa roditeljima i uvesti obavezne roditeljske sastanke,
 i) bolja saradnja sa drugim mektebima i muallimima,
 j) planirati više rekreativnih sadržaja i aktivnosti za polaznike izvan mekteba, te
 k) organizovati sportske aktivnosti i sportske susrete polaznika mekteba.

Tabela 2. Rezultati ankete za imame

Odgovor	Pitanje 1	Pitanje 2	Pitanje 3	Pitanje 4	Pitanje 5	Pitanje 6	Pitanje 7	Pitanje 8	Pitanje 9	Pitanje 10	
	84	160	108	123	681	88	486	186	73	131	146
	247	243	446	165	625	56	46	387	209	404	425
	329	261	134	398	661	85	102	147	379	183	57
	78	73	40	64	631	119	14	30	89	32	100
	12	13	22		563	90	87				22
					123	605	15				
						616					

2.3. Anketa – džematski odbori

Na temelju *Pravilnika o mektebima i mektebskoj nastavi* član 2. za osiguranje prostornih, tehničkih i higijenskih uvjeta u mektebskoj nastavi nadležan je džematski odbor. Uloga džematskog odbora u skladu s naprijed navedenim vrlo je važna, jer odgovorno-obrazovni proces u mektebu u značajnoj mjeri ovisi od spomenutih uvjeta. Dosadašnja iskustva u pogledu

spremnosti džematskih odbora da ulažu u opremanje mektebskih učionica su različita, a što je vidljivo i iz odgovora datih u upitniku. Naravno, to su signali da u pogledu osiguravanja odgovarajućih uvjeta u mektebskoj učionici treba tražiti sistemsko rješenje. Možda je jedno od mogućih rješenja i drugačije organizovanje džematskog odbora, u smislu formiranja sekcija, odnosno pododbora za

određene potrebe, kao što je sekcija / pododbor za mektebsku pouku. Također, nameće se pitanje da li smo dostigli nivo da u džematske odbore možemo predlagati i birati članove kompetentne za određene sektore.

Od ukupnog broja džemata u Bosni i Hercegovini u anketiranju je učestvovalo 745 džematskih odbora.

Pred nama su sumirani podaci iz anketnog upitnika za džematske odbore.

Kategorija džemata:	a) I/248	b) II/226	c) III/174	d) IV/97
Geografski status džemata:	a) gradski/128	b) prigradski/133	c) seoski/484	

1. Na pitanje da li džemat posjeduje mektebsku učionicu opremljenu po pedagoškim standardima u skladu sa Pravilnikom o mektebima i mektebskoj nastavi, odgovori su:
 - a) DA posjeduje – 278
 - b) DA djelimično opremljena – 354
 - c) DA potpuno opremljena – 36
 - d) NE posjeduje – 77
2. Na pitanje da li je mektebska učionica opremljena računarskom opremom sa jednim ili više računara, odgovori su:
 - a) DA jedan računar – 367
 - b) DA više računara – 73
 - c) NE nije – 305
3. Na pitanje da li je mektebska učionica pokrivena internet mrežom, odgovori su:
 - a) DA kvalitetna mreža – 119
 - b) DA slaba mreža – 97
 - c) NE nije – 529
4. Na pitanje da li džemat ima mogućnosti i želi da ulaže u opremanje i unaprjeđenje mektebske učionice, odgovori su:
 - a) DA ima i želi – 279
 - b) DA ima skromne mogućnosti – 439
 - c) NE želi – 27
5. Na pitanje da li džemat ima mogućnosti i želi da pomogne i podrži mektebsku nastavu putem obezbjeđivanja udžbenika/ilmi-hala za djecu, odgovori su:
 - a) DA – 207
 - b) DA ima skromne mogućnosti – 358
 - c) NE nema – 180
6. Na pitanje da li džemat ima mogućnosti i želi da pomogne i podrži mektebsku nastavu putem stimulacije polaznika mekteba i muallima / muallime, odgovori su:
 - a) DA – 226
 - b) DA ima skromne mogućnosti – 429
 - c) NE nema – 90
7. Na pitanje imate li primjedbi u pogledu mektebske nastave i koje su, navesti poredane po prioritetu, najčešći odgovori su:
 - a) djeca opterećena – Nastavni plan i program preopširan,
 - b) veliki broj udžbenika,
 - c) malo praktične nastave,
 - d) neredovnost polaznika,
 - e) neopremljenost mekteba,
 - f) pasivnost roditelja i nedovoljna saradnja sa roditeljima,
 - g) veliki broj grupa i djece kod pojedinih muallima.
8. Na pitanje koje prijedloge upućujete za unaprjeđenje i poboljšanje mektebske nastave, najčešći odgovori su:
 - a) prilagoditi Nastavni plan i program mektebske pouke,
 - b) smanjiti broj udžbenika,
 - c) povećati praktičnu nastavu u mektebu,
 - d) opremiti mektebske učionice po pedagoškim standardima i savremenom opremom,
 - e) povećati ulaganja u mekteb na svim nivoima Islamske zajednice,
 - f) poboljšati saradnju sa roditeljima i uključiti u aktivnosti mekteba,
 - g) potrebno druženje i bolja saradnja među mektebima,
 - h) uvesti stimulaciju muallima i redovnih polaznika mekteba.

Tabela 3. Rezultati ankete za džematske odbore

Odgovor	Pitanje 1	Pitanje 2	Pitanje 3	Pitanje 4	Pitanje 5	Pitanje 6
	278	367	119	279	207	226
	354	73	97	439	358	429
	36	305	529	27	180	99
	77			9		

2.4. Anketa – roditelji polaznika mekteba

S obzirom na to da je među postavljanim reformskim zadacima – inovativnim promjenama mektebske pouke i značajnije uključivanje roditelja u mektebski proces, jedan od upitnika realizovan je i među roditeljima

polaznika mektebske nastave. Također, primjetno je iz odgovora u prethodnim upitnicima da je potrebno ostvariti bolju saradnju sa roditeljima polaznika mekteba i značajnije ih uključiti u mektebske aktivnosti. Pored redovnih roditeljskih sastanaka potrebno je osmisliti i druge vidove komunikacije, saradnje i uključivanja roditelja u mektebski proces.

U anketi za roditelje polaznika mektebske nastave od ukupnog broja roditelja čija djeca pohađaju mekteb učestvovalo je oko 5 %⁹ ili 2519 roditelja, odnosno 1458 očeva i 1061 majka.

Slijede sumirani podaci iz anketnog upitnika za roditelje.

Godine života	a) 20 – 29	b) 30 – 39	c) 40 – 49	d) 50 – 59	e) 60 i >
	335	1104	849	208	23
Školska sprema	a) NSS	b) SSS	c) VS	d) VSS	e) zvanje mr. ili dr.
	353	1381	367	363	55
Geografski status džemata	a) gradski/536	b) prigradski/576	c) seoski/1407		

- Na pitanje da li ste zadovoljni dosadašnjim postignutim rezultatima Vašeg djeteta u mektebu, odgovori su:
 - U potpunosti – 1113
 - DA jesam – 1172
 - Djelimično – 208
 - NE nisam – 26
- Na pitanje kroz koliko stupnjeva – grupa po vama treba organizovati mektebsku nastavu, odgovori su:
 - II stupnja – 547
 - III stupnja – 1168
 - IV stupnja – 443
 - Više od IV stupnja – 294
 - Drugo – 67
- Na pitanje kojim danima u sedmici je najbolje da se izvodi mektebska nastava, odgovori su:
 - Ponedjeljak – 149
 - Utorak – 114
 - Srijeda – 169
 - Četvrtak – 197
 - Petak – 408
 - Subota – 1227
 - Nedjelja – 1785
- Na pitanje kako uskladiti mektebsku nastavu sa školskom nastavom u pogledu rasporeda časova, najčešći odgovori su:
 - mektebsku nastavu održavati subotom i nedjeljom,
 - subotom i nedjeljom i dva radna dana suprotno školskim smjenama,
 - radnim danima u dvije smjene usklađeno sa školom i poslije nastave u školi.
- Na pitanje podržavate li prijedlog da se mektebska nastava ne održava nedjeljom, odgovori su:
 - DA podržavam – 538
 - Nisam siguran – 400
 - NE podržavam – 1581
- Na pitanje koliko je udžbenika (ilmihala) potrebno za uspješno organizovanje mektebske nastave, odgovori su:
 - I ilmihal – 757
 - II ilmihala – 548
 - III ilmihala – 798
 - Više od III ilmihala – 416
- Na pitanje da li imate primjedbi u vezi udžbenika – ilmihala za mektebsku nastavu, najčešći odgovori su:
 - Veliki broj i neprilagođenost udžbenika polaznicima, te loš tehnički kvalitet,
 - Preopširan sadržaj,
- Na pitanje imate li primjedbi u pogledu mektebske nastave i koje su, navesti poredane po prioritetu, najčešći odgovori su:
 - Nastavni plan i program preopširan,
 - Nedostatak praktične nastave i vremena za utvrđivanje,
 - Neopremljenost i nedostatak tehničkih pomagala u mektebskim učionicama,
 - Veliki broj udžbenika,
 - Potrebno više pažnje posvetiti pravilnom učenju Kur'ana.
- Na pitanje koje prijedloge upućujete za unapređenje i poboljšanje mektebske nastave, najčešći odgovori su:
 - Pojačati praktični rad sa polaznicima, posebno u džamiji,
 - Poboljšati saradnju sa roditeljima polaznika mekteba,
 - Smanjiti broj udžbenika na 2 ili 3 i uraditi kreativnije ilmihale.
 - Planirati više vannastavnih aktivnosti, sekcije, izleti i časovi u prirodi,
 - Opremiti mektebske učionice savremenom opremom i koristiti napredne metode,
 - U radu dati prioritet namazu i učenju Kur'ana,
 - Osmisliti aktivnosti sa naprednijom djecom.

⁹ Ukupan broj polaznika mektebske nastave u Bosni i Hercegovini je 85000, međutim, kada je u pitanju procent

anketiranih roditelja treba imati u vidu da iz pojedinih porodica ima dva ili više polaznika mekteba.

Tabela 4. Rezultati ankete za roditelje

Odgovor	Pitanje 1	Pitanje 2	Pitanje 3	Pitanje 5	Pitanje 6
	1113	547	149	538	757
	1172	1168	114	400	548
	208	443	169	1581	798
	26	294	197		416
		67	408		
			1227		
			1785		

Dakle, to je bio prikaz i pregled individualnih odgovora i stavova glavnih imama, imama, roditelja i džematskih odbora u vezi sa mektebom, organizacijom mektebske nastave, Nastavnim planom i programom mektebske

nastave i drugim u vezi sa mektebom. U daljnjem tekstu koji slijedi, putem tabelarnog i grafičkog prikaza skupno ćemo predstaviti odgovore glavnih imama, imama i roditelja na najznačajnija pitanja iz upitnika koji

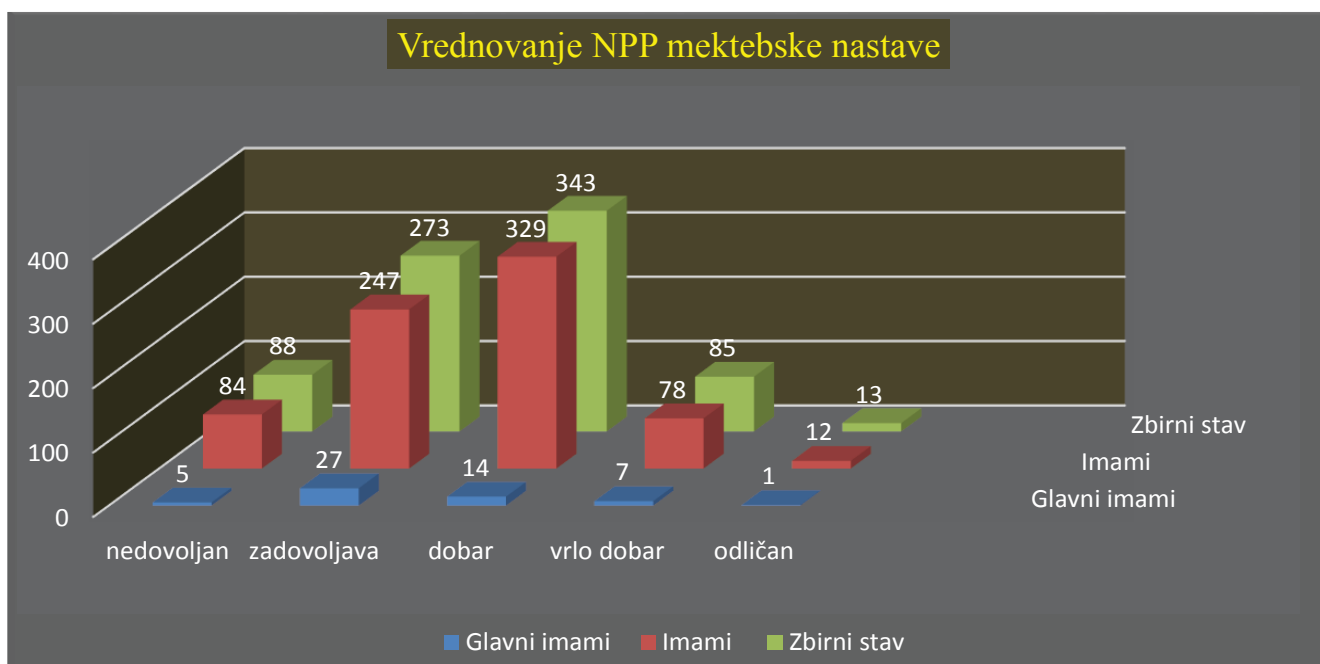
su iskazani numeričkim vrijednostima i u procentima.

U tabeli broj 5. prezentujemo odgovore na pitanje kako vrednujete Nastavni plan i program mektebske nastave u pogledu praktične primjene.

Tabela 5.

Ponudeni odgovori	Glavni imami		Imami/muallimi		Zbirni stav	
	rezultat	procent	rezultat	procent	rezultat	procent
a) nedovoljan	5	9,26 %	84	11,20 %	89	11,07 %
b) zadovoljava	27	50,00 %	247	32,93 %	274	34,08 %
c) dobar	14	25,93 %	329	43,87 %	343	42,66 %
d) vrlo dobar	7	12,96 %	78	10,40 %	85	10,57 %
e) odličan	1	1,85%	12	1,60 %	13	1,62
Ukupno:	54		750		804	

Grafikon 1.

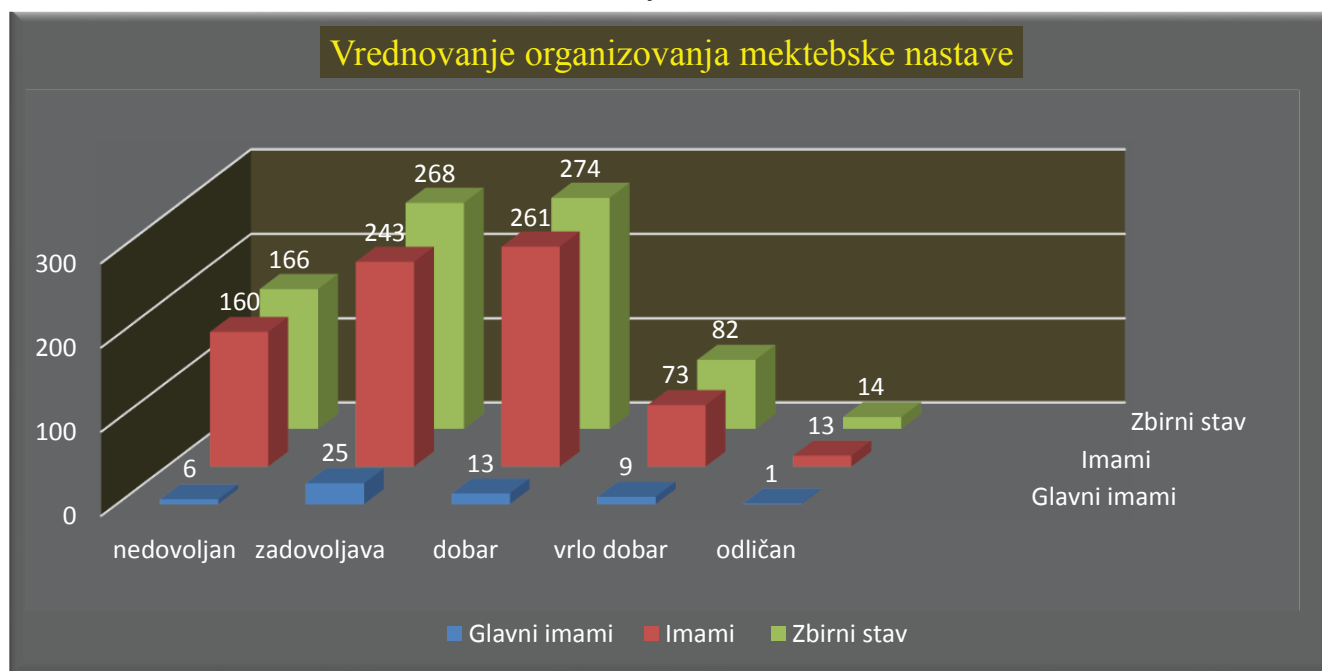

U tabeli broj 6. prezentujemo odgovore na pitanje kakvo je Vaše zapažanje – vrednovanje aktuelnog devetogodišnjeg načina organizovanja i izvođenja mektebske nastave.

Tabela 6.

Ponudeni odgovori	Glavni imami		Imami/muallimi		Zbirni stav	
	rezultat	procent	rezultat	procent	rezultat	procent
a) nedovoljan	6	11,11 %	160	21,333 %	166	20,65 %
b) zadovoljava	25	46,30 %	243	32,40 %	268	33,33 %
c) dobar	13	24,07 %	261	34,80 %	274	34,08 %
d) vrlo dobar	9	16,66 %	73	9,733 %	82	10,20 %
e) odličan	1	1,85 %	13	1,733 %	14	1,74 %
Ukupno:	54		750		804	

Grafikon 2.

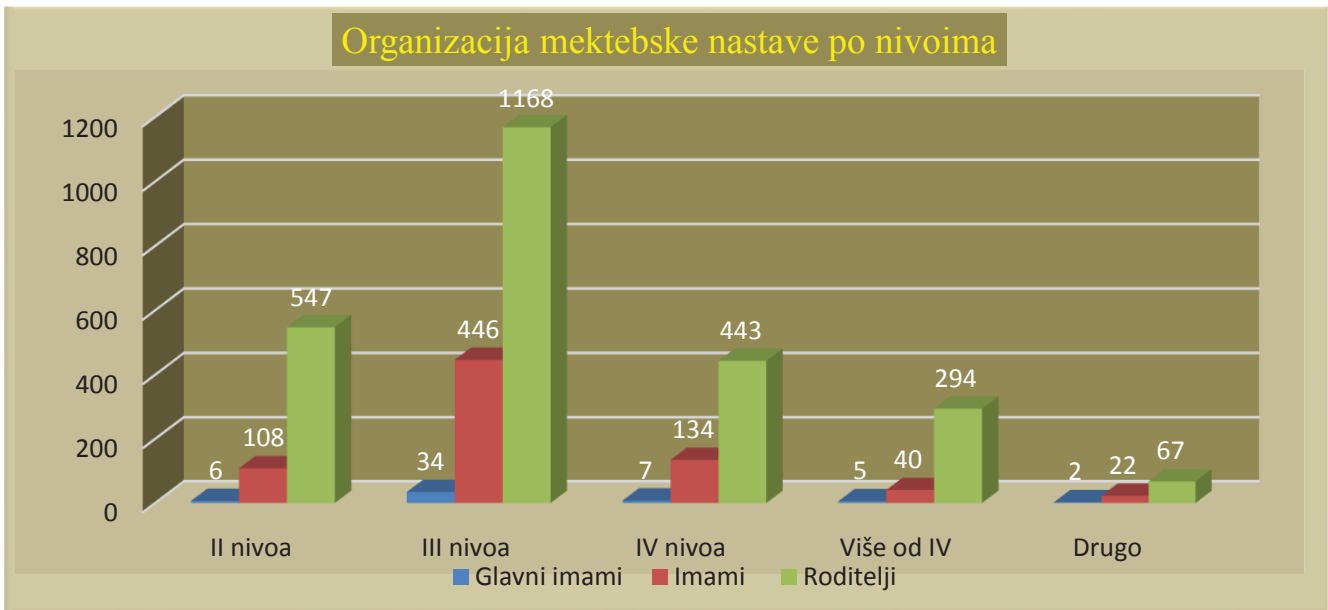

U tabeli broj 7. prezentujemo odgovore na pitanje kroz koliko stupnjeva – grupa po vama treba organizovati mektebsku nastavu.

Tabela 7.

Ponudeni odgovori	Glavni imami		Imami/muallimi		Roditelji		Konačan odgovor
	rezultat	procent	rezultat	procent	rezultat	procent	
a) II stupnja	6	11,11%	108	14,40 %	547	21,71 %	
b) III stupnja	34	62,963%	446	59,47 %	1168	46,37 %	III stupnja
c) IV stupnja	7	12,963%	134	17,87 %	443	17,59 %	
d) Više od IV	5	9,26%	40	5,333 %	294	11,67 %	
e) drugo	2	3,703%	22	2,933 %	67	2,66 %	
Ukupno:	54		750		2519		

Grafikon 3.

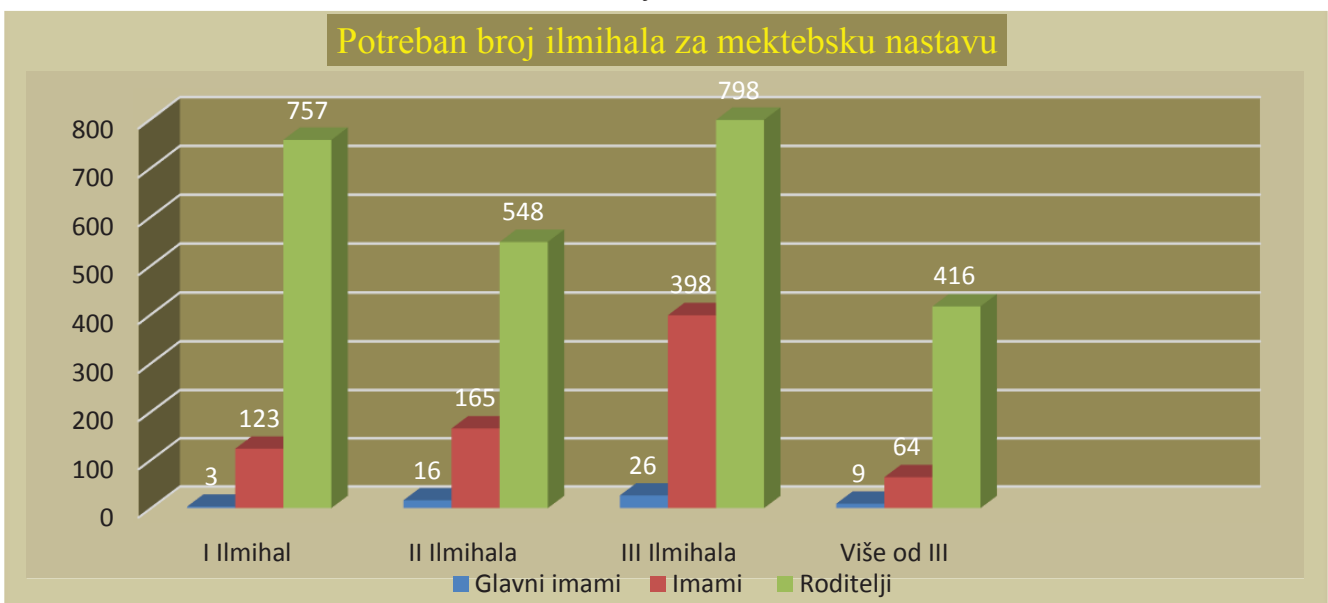

U tabeli broj 8. prezentujemo odgovore na pitanje koliko je udžbenika (ilmihala) po vama potrebno za uspješno organizovanje mektebske nastave.

Tabela 8.

Ponudeni odgovori	Glavni imami		Imami/muallimi		Roditelji		Zbirni stav
	rezultat	procent	rezultat	procent	rezultat	procent	
a) I Ilmihal	3	5,56 %	123	16,40 %	757	30,05 %	
b) II Ilmihala	16	29,63 %	165	22,00 %	548	21,755 %	
c) III Ilmihala	26	48,15 %	398	53,07 %	798	31,68 %	III ilmihala
d) Više od III	9	16,66 %	64	8,53 %	416	16,515 %	
Ukupno:	54		750		2519		

Grafikon 4.

U tabeli broj 9. prezentujemo odgovore na pitanje kojim danima u sedmici je najbolje da se izvodi mekatebska nastava.

Tabela 9.

Ponuđeni odgovori	Glavni imami	Imami/muallimi	Roditelji	Konačan odgovor
a) ponedjeljak	10	88	149	Subota i nedjelja
b) utorak	6	56	114	
c) srijeda	11	85	169	
d) četvrtak	10	119	197	
e) petak	10	90	408	
f) subota	38	605	1227	
g) nedjelja	21	616	1785	
Ukupno:	54	750	2519	

Grafikon 5.

Zaključak

Dakle, u predmetnom istraživanju putem anketnog upitnika glavni imami i imami su odgovorili na 13 pitanja, džematski odbori na 8 i roditelji na 9 pitanja. Sublimirajući odgovore iz anketnog upitnika došli smo do kvalitetnih i korisnih zaključaka, među kojima izdvajamo slijedeće.

1. Nastavni plan i program mekatebske nastave u pogledu praktične primjene od strane glavnih imama i imama, na skali od nedovoljan do odličan, vrednovan je kao zadovoljavajući i dobar.
2. Model devetogodišnjeg načina organizovanja i izvođenja mekatebske nastave od strane glavnih imama i imama, na skali od nedovoljan do odličan, vrednovan je kao zadovoljavajući i dobar.

3. Prema mišljenju glavnih imama, imama i roditelja mekatebsku nastavu treba organizovati na III nivoa.
4. Prema mišljenju glavnih imama, imama i roditelja za uspješno organizovanje i kvalitetnu realizaciju mekatebske nastave potrebna su III ilmhala.
5. Prema mišljenju glavnih imama, imama i roditelja najbolje je da se mekatebska nastava održava subotom i nedjeljom, te još nekim radnim danom tokom sedmice.
6. Glavni imami (14) i imami (11) prijedloga koje su naveli za unapređenje i poboljšanje mekatebske nastave, devet puta su na isti način promišljali, što znači da su uputili ukupno šesnaest korisnih prijedloga.
7. Glavni imami (14), imami (11) i džematski odbori (8) prijedloga

koje su naveli za unapređenje i poboljšanje mekatebske nastave, šest puta su na isti način promišljali.

8. Glavni imami (14), imami (11) i roditelji (7) prijedloga koje su naveli za unapređenje i poboljšanje mekatebske nastave, četiri puta su na isti način promišljali, dok su u jednom prijedlogu saglasni samo glavni imami i roditelji.
9. Glavni imami (14), imami (11), džematski odbori (8) i roditelji (7) prijedloga koje su naveli za unapređenje i poboljšanje mekatebske nastave, četiri puta su na isti način promišljali, dok su u jednom prijedlogu saglasni glavni imami, džematski odbori i roditelji.
10. Glavni imami (3), imami (2), džematski odbori (1) i roditelji

(1) put su naveli prijedloge za unapređenje i poboljšanje meketebske nastave, koji se razlikuju od svih drugih prijedloga.

Povodom početka meketebske godine, na radnom sastanku sa muftijama i glavnim imamima održanom u augustu 2018. god., u Sarajevu na temu *Meketeb – kontinuitet odgoja, poučavanja i inovacija u radu*, zaključeno je da primjena novog *Nastavnog plana i programa meketebske pouke* počne u 2019./2020. meketebsku godinu sa novim ilmihalima.

Imajući u vidu da je oko koncepta novog *Nastavnog plana i programa meketebske pouke* postignut svojevrstan konsensus vjerskih autoriteta, glavnih imama, imama / muallima-muallimā, roditelja i kompetentnih lica iz domena odgoja i obrazovanja, očekuje se da primjena istog bude u punom kapacitetu i polučiti očekivane rezultate, prije svega u pogledu odgoja.

Nadam se da će ovaj rad doprinijeti boljem razumijevanju meketeba

i meketebske pouke, jer u procesu promjena jedna inovacija, zbog interaktivnog odnosa i piramidalnog djelovanja, izaziva svježinu ideja i lančanu reakciju direktnih i indirektnih učesnika nekog procesa. Promjena jedne stvari ukazuje na promjenu drugih elemenata. Međutim, inovativnim pristupom novom konceptu meketeba čuvamo pozitivno iskustvo i tradiciju dosadašnje organizacije meketeba, te otklanjamo propuste i unaprjeđujemo meketebski proces.

Izvori

Arhiva Rijaseta Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini
Izveštaj o radu organa i ustanova Islamske zajednice za 2015. godinu, Islamska

zajednica u Bosni i Hercegovini – Rijaset, Sarajevo, 2016.
Pravilnik o meketebima i meketebskoj nastavi, Rijaset, Sarajevo 2007.

www.islamskazajednica.ba/Rijaset/Dini-islam/meketeb

الموجز

دروس الكتاتيب بين الابتكار والمحافظة على التراث
نتائج استطلاع الرأي بشأن تعديل مناهج دروس الكتاتيب
أنس سفراكا

إن الهدف الأساسي من هذا البحث هو تعريف القراء بالنشاطات الزمنية المتعلقة بإعداد مناهج دروس الكتاتيب، ونتائج الدراسة التي أجريت عن الكتاب ودروس الكتاتيب.

إن الكتاب ودروس الكتاتيب تستحق اهتمامنا اليومي، نظراً لأهميتها ودورها، سواء بالنسبة للمشيخة الإسلامية أو للمجتمع بأسره. ومن المفرح والمشجع أن نرى الأعداد الكبيرة من المنخرطين في دروس الكتاتيب بصورة مباشرة أو غير مباشرة من تلاميذ ومعلمين ومعلمات وآباء وأمهات وغيرهم، وهذا يشير إلى الاهتمام الذي تحظى به دروس الكتاتيب التي تتميز بالاستمرارية والتطور. إن إمكانات الكتاب ودروس الكتاتيب والنتائج التي تتحقق منها، تشير إلى أنها تمثل "مؤسسة" بالغة الأهمية، مما يوجب تعهدها بالرعاية والاهتمام.

إن قسم دروس الكتاتيب والشباب لدى إدارة الشؤون الدينية في رئاسة المشيخة الإسلامية في البوسنة والهرسك عمل بشكل مكثف منذ سبتمبر ٥١٠٢ إلى ديسمبر ٧١٠٢ على إعداد مناهج جديد لدروس الكتاتيب. سنتعرف في هذا البحث على النشاطات التي اتخذت في تلك الفترة ونتائجها. أما فيما يتعلق بأحوال الكتاتيب ودروس الكتاتيب وتجميع البيانات المتعلقة بذلك، وبآراء المشغلين والمهتمين بهذا المجال، فقد أجرينا استطلاعاً للرأي حصلنا به على أجوبة محددة. وفي ضوء ذلك نقدم نتيجة الاستبيان الذي شارك فيه كبار الأئمة والأئمة والمعلمون والمعلمات وأعضاء لجان المساجد وآباء تلاميذ دروس الكتاتيب. وبناء على الإجابات المعطاة في الاستبيان، تم تحديد الحلول لعدة مسائل تنظيمية تتعلق بدروس الكتاتيب.

Summary

MAKTAB CLASS INBETWEEN INNOVATION AND PRESERVING THE TRADITION

(Results of the survey conducted with the regard to the changes of the teaching plan and programme of the maktab class)

Enes Svraka

The aim of the present article is to introduce, in chronological order, activities undertaken regarding the Teaching Plan and Programme of maktab class, and the results of the conducted survey with regards to maktab and maktab class. Maktab and maktab class are the topics worthy of our attention keeping in mind the role and significance of maktab for the Islamic community but also for the society as a whole. The number of people directly or indirectly involved in educational and upbringing process of the maktab teaching class in a role of students, teachers (muallims), parents and others is both promising and encouraging. It shows growing interest in maktab and maktab teaching that has continuity in its work and development. The scope of teaching the maktab class and the results it is achieving point to the fact that this is a very significant "institution" that demands our care and attention. Directorate for Religious Affairs of the Riyasat of the Islamic Community in Bosnia and Herzegovina has, in the period between September 2015-December 2017, intensively worked on new Teaching Plan and Programme for maktab teaching class. In this article we present the activities undertaken in the mentioned period as well as the results of those activities. For the purpose of viewing the actual state of maktab and maktab class and collecting necessary data related to it and in order to consider the opinions and ideas of relevant people we used a questionnaire. Answers obtained and the results of the questionnaire wherein main imams, imams/ muallims and muallimas, bords of jamaats and parents of the students took part are also presented here. On the bases of these results we defined some solutions to the issues pertaining to the organisation of maktab class.

Key words: Maktab, maktab class, Teaching Plan and Programme, subject fields, teaching content